

Oponentský posudek diplomové práce R. Mužíkové

Autorka diplomové práce si zvolila ke zpracování téma, pro které nemáme v českém prostředí nadbytek literatury z teologické oblasti, řada dostupných studií k tématu má převážně sociologický nebo religionistický charakter. I proto si velmi cením, že už jen z výběru literatury je zřejmé, že ke zvolené látce přistoupila s maximální poctivostí a pokusila se nejen zmapovat téma alternativní spirituality jako společenského jevu, ale také najít jeho místo v teologické reflexi i praxi.

Právě toto úsilí o poctivost, předpokládám, vedlo autorku k tomu, že v první části práce věnuje velkou pozornost kulturně-sociologickému kontextu, a teprve posléze vymezení základních teologických kategorií. Sociologická část se opírá zejm. o studii D. Hamplové (je dobré si připomenout, že mezi sociology nebývá přijímána jednoznačně pozitivně právě pro konceptuální vymezení základních kategorií a členění religiozity na tradiční a alternativní¹).

Z teologického hlediska je pochopitelně důležitý i obsahový aspekt alternativní spirituality, tj. vymezení základních kategorií, s nimiž operuje teologické myšlení, a jejich konfrontace s obsahy alternativní religiozity. Zatímco teologickému základu „tradiční religiozity“ (identifikované s naukou katolické církve)² věnuje autorka velký prostor, nezabývá se podobně popisem jednotlivých oblastí a pojmů alternativní spirituality.

V diplomové práci proto najdeme souhrn základních teologických okruhů od pojmu zjevení přes antropologii až po trochu nepochopitelně do těžké kapitoly včleněnou sociální nauku církve (s objasňováním zásady subsidiarity, společného dobra atd.). Vzhledem k tématu (už v názvu práce je řeč o alternativní spiritualitě) bych očekávala předřazení základních kategorií spirituální teologie (téma možného působení Ducha, vymezení pojmu spirituality, téma náboženské zkušenosti). Také - protože autorka pracuje se sociologickým výzkumem D. Hamplové - bych čekala, že z teologického hlediska se objeví i něco z ekzeziologie. Pojem spiritualita a pojem náboženská zkušenost v práci neschází, ale považovala bych je za nekompletní: po definici pojmu zkušenosti podle Alberichovy katechetiky následuje podle mého názoru málo odargumentovaný přesun k Peschově úvaze o víře a bezprostředním poznání a k Evdokimovově spiritualitě – a to bez návratu k přesnějšímu vymezení zkušenosti, který tak zůstává nekompletní. Podobnou neúplnost vidím v podkapitole o hodnotách. Toto přeskokování z oboru na obor textu spíše škodí, naopak není jasné, proč autorka nevyužívá více poznatků spirituální teologie.

¹ srov. k tomu např. R. Vido in https://www.academia.edu/10451022/Recenze_Dana_Hamplov%C3%A1_-_N%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD_v_%C4%8Desk%C3%A9_spole%C4%8Dnosti_na_prahu_3._tis%C3%ADcilet%C3%AD_2013, ale také recenze D. Lužného in

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/092752ce58b998c0227e0d7dca534f1b96a284cf_rev%20luzny.pdf. Přestože se Lužného text vztahuje k předchozí knize D. Hamplové, hodnocení je obdobné, protože oba texty pracují se stejnými koncepty

² v této oblasti se občas objeví určité formulační neobratnosti: „Obsahy na rovině sebevyjádření křesťanství bychom mohli shrnout jako věroučná vyjádření týkající se naší křesťanské víry. Tato rovina obsahuje poselství o tom, kdo jsme jako křesťané. Obsahová rovina pak je tvořena vyjádřeními ohledně obsahů naší víry a neslučitelnosti obsahů naší víry s obsahy alternativní spirituality a pokusy vyjádřit co je alternativní spiritualita.“

Tam, kde se posléze logicky očekává hlubší vhled do charakteru alternativní spirituality, autorka předesílá, že vzhledem k tomu, že církevní dokument *Ježíš Kristus, nositel živé vody* prohlásil pozice New Age za gnostické a bludařské, „nebudeme se dále srovnáváním obsahů naší víry a fragmenty obsahů alternativní spirituality zabývat“ (srov. DP, s. 36). Zde tedy vidím určitý limit předložené práce, a to především metodického charakteru.

V úvodu totiž autorka přejala tezi, že alternativní spiritualita je mnohem širší kategorie než New Age a že ji bude zajímat toto široké pole, ale fakticky v průběhu práce přechází k užšímu vymezení, tj. např. teologičtí autoři, s nimiž v textu operuje, hovoří zásadně o New Age.

Chápu, že se autorka zejm. v poslední kapitole zaměřila především na pastorační aplikace, ale práci by prospělo, kdyby s podobnou důkladností, jako zpracovává ony již zmíněné rysy sociální nauky církve, předložila podobnou dobrou syntézu hlavních charakteristik alternativní spirituality a to právě v kontextu spirituální teologie a nikoliv sociálního učení církve. Pokud možno bez ohledu na recepci této linie detradicionalizované spirituality u současných katolických autorů přeložených do češtiny. Je totiž jasné, že předložené většinou populárně-naučné texty jsou silně polemické a rozhodně nestojí v oné linii pokusu o naslouchání a dialog, kterou autorka doporučuje v závěru své práce. Východiskem a inspirací pro skutečnou teologickou reflexi fenoménu by mohl být zřejmě text prof. Pospíšila, který autorka také zmiňuje.

Práce R. Mužíkové nicméně může být zajímavý předstupeň další teologické reflexe fenoménu alternativní spirituality. Za jednu z klíčových pasáží bych považovala autorčinu úvahu o tom, zda nositelé alternativní spirituality jsou či nejsou ve vztahu k Trojjedinému Bohu. Diplomantka se domnívá, že z křesťanské perspektivy je vůbec obtížné pochopit zkušenost a prožívání světa neodvozené od tohoto vztahu a toto základní nepochopení se zdá být následně zdrojem neschopnosti přiblížit vlastní křesťanský světonázor v dostatečně srozumitelné podobě právě těm, kteří se pohybují v prostředí alternativní spirituality a jimž tradiční církevní nabídka připadá neatraktivní až ohrožující. Řešení autorka spatřuje ve využití poznatků psychosociálních věd, zejména psychosociálního modelu komunikace, který by zřejmě mohl přinést ono větší porozumění mezi příslušníky institucionalizované a deinstitucionalizované religiozity. Podnětné se zdá být rozlišení konkrétní vztahové a obsahové roviny, na které podle diplomantky k nedorozumění mezi oběma skupinami dochází a které znemožňují dialog. Autorka to definuje následujícím způsobem:

„Aplikací komunikačního modelu, jsme zjistili, že ve vztahu mezi křesťanstvím a alternativní spiritualitou dochází k neporozumění v rovině obsahové a vztahové. Křesťanství v tomto vztahu klade větší důraz na obsah své víry, a to koná tak, že odmítá obsahy alternativní spirituality (jakožto blud) a alternativní spiritualita klade největší důraz na rovinu vztahovou, kde vnímá odmítání, přičemž si nemůže uvědomovat, že toto odmítání se týká obsahu alternativní spirituality. Vzhledem ke svému nastavení na rovinu vztahovou vnímá toto odmítání ve vztahu ke své hodnotě, protože jsme si ukázali, že hodnota lidí žijících ve druhé perspektivě vyplývá z mezilidských vztahů.“

S některými dílčími závěry by se zřejmě dalo polemizovat, srov. např. text na s. 86:

„Můžeme také odvodit, že člověk, do něhož je podstatně vložena touha po Bohu, a tedy po hodnotách, jako je pravda, láska, naděje, ale také jistota, pevnost ve smyslu spolehlivosti a řádu, ocitne-li se bez vztahu k Bohu, ve druhé perspektivě, jak jsme ji načrtli, se bude nutně potýkat s nedostatkem jistoty, pevnosti, řádu, pravdy a lásky a také smyslu a naděje a bude to pravděpodobně pociťovat jako touhu po nich (což se bude projevovat jako alternativní spiritualita) nebo nespokojenost až zoufalství bez nich (což se bude projevovat jako nihilismus).“

„Nastínili jsme si ve velmi hrubých obrysech, v jaké zkušenostní perspektivě by mohl žít člověk, pojímá-li sám sebe a tedy svoji hodnotu a důstojnost bez vztahu k Bohu. Shrňme si, že existence v této perspektivě se může projevit snahou

z této perspektivy uniknout, díky tajemnému působení milosti Boží v člověku a jeho podstatné otevřenosti k transcendenci. A viděli jsme, že jedním z projevů této snahy je právě alternativní spiritualita. Z toho, co jsme si pokusili nastínit, je patrné, že alternativní spiritualita se pro únik z této perspektivy jeví jako nejlepší možná varianta. A mohli bychom to vyjádřit také tak, že alternativní spiritualita je jeden z důsledků života mimo Boží vztah. Je také znamením toho, že člověk je podstatně otevřený transcendenci.“

Podobně z celku práce úplně sourodě nevyplývá tento závěr:

„Vzhledem k tomu, že cílem alternativní spirituality je poznání, pak jako ideální místo pro hlásání evangelia v dnešní době jsme uvedli akademický univerzitní prostor.“

Tento poslední úryvek, který je současně závěrečnou větou práce, podle mě obsahuje přílišnou zkratku mezi gnozí a univerzitním vzděláním. Opomíjí se tu totiž rovina oné apriorní nedůvěry vůči jakékoliv (tj. nejen náboženské) instituci, která charakterizuje celou řadu vyznavačů alternativních duchovních cest. Autorka už předtím zmínila důraz na zkušenost, tu by bylo zřejmě ještě zapotřebí přiblížit a integrovat právě do závěru diplomové práce. Věřím, že v individuálních případech jistě může kultivace vzdělání formou, kterou nabízí univerzitní půda, prospět i k tomu, aby vedle alternativy mohly být nabízeny i obsahy klasických spiritualit, ale bylo by zapotřebí prokázat dalším výzkumem, zda je tato hypotéza aplikovatelná ve větším měřítku. Z předložené práce to logicky nevyplývá, naopak množství dílčích kapitol a jejich řazení je místy trochu jinam zavádějící (např. je velmi nestandardní vysvětlovat v 5. kapitole pojmy, s nimiž se operovalo ve 3. kapitole).

Práci doporučuji k obhajobě s navrhovaným hodnocením výborně/velmi dobře, podle průběhu obhajoby.

v Kolíně, 27. 8. 2016

ThLic. Mgr. Denisa Červenková, ThD.